

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΡΑΝΤΟΥ
της 27ης Απριλίου 2023¹

Υπόθεση C-45/22

ΗΚ
κατά

Service fédéral des Pensions (SFP)

[αίτηση του tribunal du travail francophone de Bruxelles
(γαλλόφωνου δικαστηρίου εργατικών διαφορών Βρυξελλών, Βέλγιο)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Συντονισμός των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης – Κανονισμός (ΕΚ) 883/2004 – Άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α' – Συρροή παροχών διαφορετικής φύσης – Διάρθρωση των ποσών της παροχής ή των παροχών ή των άλλων εισοδημάτων, όπως έχουν ληφθεί υπόψη, διά του αριθμού των παροχών – Έννοια της φράσης “παροχές, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη” – Σεβασμός των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλισης – Δικαιούχος πλειόνων συντάξεων γήρατος και επιζώντος οι οποίες καταβάλλονται από διαφορετικά κράτη μέλη – Εφαρμογή των εθνικών κανόνων αντισώρευσης – Τρόπος υπολογισμού του ποσού της σύνταξης επιζώντος»

I. Εισαγωγή

1. Αντικείμενο του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004², όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις του 1 και 45, είναι να εξασφαλίσει τον συντονισμό των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών προκειμένου να συμβάλει στην κατοχύρωση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και, ως εκ τούτου, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών εργασίας των προσώπων που μετακινούνται εντός της Ένωσης.

2. Στο πλαίσιο αυτό, ο ως άνω κανονισμός στοχεύει, μεταξύ άλλων, στον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής των εθνικών κανόνων αντισώρευσης που διέπουν τη χορήγηση των συντάξεων γήρατος και επιζώντος και έχουν ως αποτέλεσμα τη μείωση της παροχής την οποία δικαιούται ασφαλισμένος σε ένα κράτος μέλος, λόγω του ότι λαμβάνει παροχή σε άλλο κράτος μέλος³. Ειδικότερα, το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού αυτού ορίζει ότι, εάν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσης ή άλλων εισοδημάτων συνεπάγεται την εφαρμογή των

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ 2004, L 166, σ. 1, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 200, σ. 1, και ΕΕ 2013, L 169, σ. 78).

³ Βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Βοτ στην υπόθεση Επιτροπή κατά Μάλτας (C-12/14, EU:C:2015:755, σημείο 1).

κανόνων αντισώρευσης οι οποίοι προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερομένων κρατών μελών όσον αφορά δύο ή περισσότερες αυτοτελείς παροχές, οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν τα ποσά της παροχής ή των παροχών ή των άλλων εισοδημάτων, όπως έχουν ληφθεί υπόψη, διά του αριθμού των παροχών οι οποίες υπόκεινται στους κανόνες αυτούς.

3. Πώς πρέπει να ερμηνευθεί η φράση «παροχές, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη» στο πλαίσιο της εν λόγω διατάξεως; Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να διαιρεθεί το συνολικό ποσό των οικείων παροχών ή μόνον το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους παροχών; Αυτό είναι, κατ' ουσίαν, το ζήτημα το οποίο εγείρεται με το προδικαστικό ερώτημα του *tribunal du travail francophone de Bruxelles* (γαλλόφωνου δικαστηρίου εργατικών διαφορών Βρυξελλών, Βέλγιο) και είναι καινοφανές, δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν έχει ερμηνεύσει ποτέ μέχρι σήμερα το άρθρο 55 του κανονισμού 883/2004.

4. Η αίτηση προδικαστικής απόφασεως υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του ΗΚ, δικαιούχου πλειόνων συντάξεων γήρατος και επιζώντος οι οποίες καταβάλλονται από διαφορετικά κράτη μέλη, και της *Service fédéral des Pensions* (Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Συντάξεων, Βέλγιο, στο εξής: SFP) με αντικείμενο τον τρόπο υπολογισμού του ποσού της βελγικής σύνταξης επιζώντος την οποία λαμβάνει κατόπιν του θανάτου της συζύγου του.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71

5. Το άρθρο 46γ του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71⁴, το οποίο προστέθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1248/92⁵ και φέρει τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις που εφαρμόζονται σε περίπτωση σωρεύσεως μιας ή περισσότερων παροχών, οι οποίες αναφέρονται στο άρθρο 46α παράγραφος 1, με μία ή περισσότερες παροχές διαφορετικής φύσεως ή με άλλα εισοδήματα, όταν η περίπτωση αυτή αφορά περισσότερα του ενός κράτη μέλη», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Εάν το δικαίωμα παροχών διαφορετικής φύσεως ή άλλων εισοδημάτων συνεπάγεται ταυτοχρόνως μείωση, αναστολή ή κατάργηση δύο ή περισσότερων παροχών, που αναφέρονται στο άρθρο 46 παράγραφος 1 στοιχείο α) σημείο i), τα ποσά τα οποία δεν θα πληρώνονταν σε περίπτωση αυστηρής εφαρμογής των ρητρών μείωσης, αναστολής ή κατάργησης, που προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερόμενων κρατών μελών, διαιρούνται διά του αριθμού των παροχών, οι οποίες υπόκεινται σε μείωση, αναστολή ή κατάργηση.»

6. Ο κανονισμός 1408/71 καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε, από 1ης Μαΐου 2010, από τον κανονισμό 883/2004.

⁴ Κανονισμός του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 73).

⁵ Κανονισμός του Συμβουλίου, της 30ής Απριλίου 1992, για την τροποποίηση του κανονισμού 1408/71 (ΕΕ 1992, L 136, σ. 7).

2. Ο κανονισμός 883/2004

7. Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 4, 28 έως 31 και 45 του κανονισμού 883/2004 έχουν ως εξής:

«(1) Οι κανόνες συντονισμού των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας εγγράφονται στο πλαίσιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και θα πρέπει να συμβάλλουν στη βελτίωση του επιπέδου της ζωής τους και των συνθηκών εργασίας τους.

[...]

(4) Είναι ανάγκη να γίνουν σεβαστά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλειας και να εκπονηθεί απλώς ένα σύστημα συντονισμού.

[...]

(28) Χρειάζεται να προσδιορισθεί το ποσό της σύνταξης, η οποία θα υπολογίζεται με τη μέθοδο του συνυπολογισμού και του αναλογικού συσχετισμού και θα εξασφαλίζεται από το κοινοτικό δίκαιο, όταν η εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας, συμπεριλαμβανομένων των ρητρών για τη μείωση, την αναστολή ή την κατάργηση, είναι λιγότερο ευνοϊκή από την εν λόγω μέθοδο.

(29) Για να προστατεύονται οι διακινούμενοι εργαζόμενοι και οι επιζώντες τους από την υπερβολικά αυστηρή εφαρμογή των εθνικών κανόνων που διέπουν τη μείωση, την αναστολή ή την κατάργηση, είναι αναγκαίο να συμπεριληφθούν διατάξεις οι οποίες θα ρυθμίζουν αυστηρά την εφαρμογή των κανόνων αυτών.

(30) Όπως επανειλημμένως έχει δηλώσει το Δικαστήριο, το Συμβούλιο δεν θεωρείται αρμόδιο να θεσπίζει κανόνες οι οποίοι να επιβάλλουν περιορισμό στη συρροή δύο ή περισσότερων συντάξεων που έχουν αποκτηθεί σε διαφορετικά κράτη μέλη με τη μείωση του ποσού της σύνταξης που θεμελιώνεται μόνο δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας.

(31) Σύμφωνα με το Δικαστήριο, αρμόδιος για τη θέσπιση κανόνων αυτού του είδους είναι ο εθνικός νομοθέτης, εξυπακουμένου ότι ο κοινοτικός νομοθέτης είναι υπεύθυνος για τον καθορισμό των ορίων εντός των οποίων πρέπει να εφαρμόζονται οι εθνικές διατάξεις σχετικά με τη μείωση, την αναστολή ή την κατάργηση.

[...]

(45) Δεδομένου ότι ο στόχος της προβλεπόμενης δράσης, εν άλλους, μέτρα συντονισμού προκειμένου να διασφαλίζεται ότι το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων μπορεί να ασκείται αποτελεσματικά, δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύναται, συνεπώς, λόγω του μεγέθους και των αποτελεσμάτων της εν λόγω δράσης, να επιτευχθεί καλλίτερα σε κοινοτικό επίπεδο, η Κοινότητα μπορεί να λάβει μέτρα σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η οποία ορίζεται στο άρθρο 5 της Συνθήκης. Σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, η οποία ορίζεται επίσης στο εν λόγω άρθρο, ο παρών κανονισμός δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη του στόχου αυτού.»

8. Το άρθρο 2 κανονισμού αυτού τιτλοφορείται «Προσωπικό πεδίο εφαρμογής» και ορίζει τα εξής:

«1. Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στους υπηκόους κράτους μέλους, τους ανιθαγενείς και τους πρόσφυγες που κατοικούν σε κράτος μέλος και υπάγονται ή είχαν υπαχθεί στη νομοθεσία ενός ή περισσότερων κρατών μελών καθώς και στα μέλη της οικογένειάς τους και στους επιζώντες τους.

2. Εφαρμόζεται επίσης στους επιζώντες προσώπων που είχαν υπαχθεί στη νομοθεσία ενός ή περισσότερων κρατών μελών, ανεξαρτήτως της ιθαγένειας των προσώπων αυτών, εφόσον οι επιζώντες είναι υπήκοοι κράτους μέλους ή ανιθαγενείς ή πρόσφυγες που κατοικούν σε κράτος μέλος.»

9. Το άρθρο 3 του εν λόγω κανονισμού φέρει τον τίτλο «Υλικό πεδίο εφαρμογής» και προβλέπει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις νομοθεσίες που αφορούν τους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που έχουν σχέση με:

[...]

δ) παροχές γήρατος·

ε) παροχές επιζώντων·

[...]».

10. Το κεφάλαιο 5 του τίτλου III του ίδιου κανονισμού επιγράφεται «Συντάξεις γήρατος και επιζώντων» και περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα άρθρα 52 έως 55.

11. Το άρθρο 52 του κανονισμού 883/2004, το οποίο τιτλοφορείται «Εκκαθάριση των παροχών», ορίζει στις παραγράφους 1 έως 3 τα εξής:

«1. Ο αρμόδιος φορέας υπολογίζει το ποσό της οφειλόμενης παροχής:

α) σύμφωνα με τη νομοθεσία την οποία εφαρμόζει, μόνο όταν οι όροι που απαιτούνται για τη θεμελίωση δικαιώματος σε παροχές, πληρούνται αποκλειστικά δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας (αυτοτελής παροχή)·

β) με τον υπολογισμό ενός θεωρητικού ποσού και, εν συνεχεία, ενός πραγματικού ποσού (αναλογική παροχή), ως εξής:

i) το θεωρητικό ποσό της παροχής ισούται προς την παροχή την οποία θα μπορούσε να διεκδικήσει ο ενδιαφερόμενος, εάν όλες οι περιόδους ασφάλισης ή/και κατοικίας οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί δυνάμει των νομοθεσιών των άλλων κρατών μελών είχαν πραγματοποιηθεί δυνάμει της νομοθεσίας την οποία εφαρμόζει ο φορέας, κατά την ημερομηνία εκκαθάρισης της παροχής· εάν, δυνάμει της νομοθεσίας αυτής, το ποσό της παροχής είναι ανεξάρτητο από τη διάρκεια των περιόδων οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί, το ποσό αυτό εκλαμβάνεται ως το θεωρητικό ποσό·

ii) ο αρμόδιος φορέας προσδιορίζει κατόπιν το πραγματικό ποσό της αναλογικής παροχής, βάσει του θεωρητικού ποσού κατ' αναλογίαν της διάρκειας των περιόδων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν πριν από την επέλευση του κινδύνου δυνάμει της νομοθεσίας την οποία εφαρμόζει ο φορέας σε σχέση προς τη συνολική διάρκεια των περιόδων οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί πριν από την επέλευση του κινδύνου δυνάμει των νομοθεσιών όλων των ενδιαφερομένων κρατών μελών.

2. Εφόσον είναι αναγκαίο, ο αρμόδιος φορέας εφαρμόζει επί του ποσού το οποίο υπολογίζεται σύμφωνα με τα στοιχεία α) και β) της παραγράφου 1, το σύνολο των κανόνων μείωσης, αναστολής ή κατάργησης οι οποίοι προβλέπονται από την νομοθεσία, που αυτός εφαρμόζει, εντός των ορίων τα οποία ορίζουν τα άρθρα 53 έως 55.

3. Ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να λάβει από τον αρμόδιο φορέα κάθε κράτους μέλους, το υψηλότερο από τα ποσά που υπολογίζονται σύμφωνα με τα στοιχεία α) και β) της παραγράφου 1.»

12. Το άρθρο 53 του κανονισμού αυτού φέρει τον τίτλο «Κανόνες αντισώρευσης» και προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Συρροή παροχών αναπηρίας, γήρατος και επιζώντων, οι οποίες υπολογίζονται ή χορηγούνται βάσει των περιόδων ασφάλισης ή/και κατοικίας, τις οποίες έχει πραγματοποιήσει ένα και το αυτό πρόσωπο, θεωρείται ως συρροή παροχών της ίδιας φύσης.

2. Συρροή παροχών, οι οποίες δεν δύνανται να θεωρηθούν της ίδιας φύσης κατά την έννοια της παραγράφου 1, θεωρείται ως συρροή παροχών διαφορετικής φύσης.»

13. Το άρθρο 54 του εν λόγω κανονισμού επιγράφεται «Συρροή παροχών ίδιας φύσης» και έχει ως εξής:

«1. Σε περίπτωση συρροής παροχών ίδιας φύσης, οι οποίες οφείλονται δυνάμει της νομοθεσίας δύο ή περισσότερων κρατών μελών, οι κανόνες αντισώρευσης τους οποίους προβλέπει η νομοθεσία κράτους μέλους δεν εφαρμόζονται σε αναλογική παροχή.

2. Οι κανόνες αντισώρευσης εφαρμόζονται σε αυτοτελή παροχή, μόνον υπό τον όρο ότι πρόκειται για:

α) παροχή, το ποσό της οποίας είναι ανεξάρτητο από τη διάρκεια των περιόδων ασφάλισης ή κατοικίας,

ή

β) παροχή, το ποσό της οποίας καθορίζεται σε συνάρτηση με πλασματική περίοδο η οποία θεωρείται ότι έχει πραγματοποιηθεί μεταξύ της ημερομηνίας επέλευσης του κινδύνου και μιας μεταγενέστερης ημερομηνίας, εφόσον αυτή συρρέει:

i) είτε με παροχή του ίδιου τύπου, εκτός εάν έχει συναφθεί συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών μελών με σκοπό να αποφεύγεται ο υπολογισμός της ίδιας πλασματικής περιόδου πάνω από μία φορά, είτε

ii) με παροχή που αναφέρεται στο στοιχείο α).

Οι παροχές και οι συμφωνίες οι οποίες αναφέρονται στα στοιχεία α) και β) περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΧ.»

14. Το άρθρο 55 του ίδιου κανονισμού τιτλοφορείται «Συρροή παροχών διαφορετικής φύσης» και ορίζει στην παράγραφο 1, στοιχείο α', τα εξής:

«Εάν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσεως ή άλλων εισοδημάτων συνεπάγεται την εφαρμογή των κανόνων αντισώρευσης, οι οποίοι προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερομένων κρατών μελών:

α) σε δύο ή περισσότερες αυτοτελείς παροχές, οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν την ή τις παροχές ή τα άλλα εισοδήματα, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη, διά του αριθμού των παροχών οι οποίες υπόκεινται στους εν λόγω κανόνες·

εντούτοις, η εφαρμογή του παρόντος εδαφίου δεν μπορεί να στερήσει, από το ενδιαφερόμενο πρόσωπο την ιδιότητά του ως συνταξιούχου για τους σκοπούς των άλλων κεφαλαίων του παρόντος τίτλου, σύμφωνα με τους όρους και τις διαδικασίες που ορίζονται στον κανονισμό εφαρμογής.»

B. Το βελγικό δίκαιο

15. Το άρθρο 20, πρώτο και τέταρτο εδάφιο, του *arrêté royal n° 50 du 24 octobre 1967 relatif à la pension de retraite et de survie des travailleurs salariés* (βασιλικού διατάγματος αριθ. 50, της 24ης Οκτωβρίου 1967, για τη σύνταξη γήρατος και επιζώντος μισθωτών εργαζομένων)⁶, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: βασιλικό διάταγμα αριθ. 50), έχει ως εξής:

«Η σύνταξη επιζώντος μπορεί να σωρευθεί με σύνταξη γήρατος ή με οποιαδήποτε άλλη παροχή η οποία επέχει θέση σύνταξης γήρατος μόνον μέχρι ποσού που καθορίζεται με βασιλικό διάταγμα.

[...]

Με βασιλικό διάταγμα καθορίζεται σε ποια έκταση μπορεί να μειωθεί η σύνταξη επιζώντος όταν ο επιζών σύζυγος λαμβάνει σύνταξη επιζώντος ή οποιαδήποτε άλλη παροχή επέχει θέση σύνταξης επιζώντος, χορηγούμενη στο πλαίσιο συστήματος συντάξεων γήρατος και επιζώντος άλλης χώρας ή στο πλαίσιο συστήματος που ισχύει για το προσωπικό οργανισμών δημοσίου διεθνούς δικαίου.»

16. Το άρθρο 52, παράγραφος 1, του *arrêté royal du 21 décembre 1967 portant règlement général du régime de pension de retraite et de survie des travailleurs salariés* (βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, περί γενικού κανονισμού του συστήματος συντάξεων γήρατος και επιζώντος μισθωτών εργαζομένων)⁷, ως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: βασιλικό διάταγμα της 21ης Δεκεμβρίου 1967), ορίζει τα εξής:

«Όταν ο επιζών σύζυγος δικαιούται, αφενός, σύνταξη επιζώντος στο πλαίσιο του συνταξιοδοτικού συστήματος των μισθωτών εργαζομένων και, αφετέρου, μία ή περισσότερες συντάξεις γήρατος ή

⁶ *Moniteur belge* της 27ης Οκτωβρίου 1976, σ. 11246.

⁷ *Moniteur belge* της 16ης Ιανουαρίου 1968, σ. 441.

οποιαδήποτε άλλη παροχή επέχει θέση τέτοιας σύνταξης στο πλαίσιο του συνταξιοδοτικού συστήματος των μισθωτών εργαζομένων ή ενός ή περισσότερων άλλων συνταξιοδοτικών συστημάτων, η σύνταξη επιζώντος μπορεί να σωρευθεί με τις εν λόγω συντάξεις μόνον μέχρι ποσού ίσου προς το 110 % του ποσού της σύνταξης επιζώντος την οποία θα λάμβανε ο επιζών σύζυγος για πλήρη σταδιοδρομία.

[...]

Όταν ο σύζυγος στον οποίο αναφέρεται το πρώτο εδάφιο δικαιούται επίσης μία ή περισσότερες συντάξεις επιζώντος ή παροχές που επέχουν θέση τέτοιας σύνταξης κατά την έννοια του άρθρου 10bis του [βασιλικού διατάγματος αριθ. 50], η σύνταξη επιζώντος δεν μπορεί να υπερβαίνει τη διαφορά μεταξύ, αφενός, του 110 % του ποσού της σύνταξης επιζώντος για πλήρη σταδιοδρομία και, αφετέρου, του αθροίσματος των ποσών της σύνταξης γήρατος ή των παροχών που επέχουν θέση τέτοιας σύνταξης κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου και ενός ποσού ίσου προς τη σύνταξη επιζώντος μισθωτού εργαζομένου για πλήρη σταδιοδρομία, πολλαπλασιαζόμενου επί το κλάσμα ή το άθροισμα κλασμάτων που εκφράζουν το ύψος των συντάξεων επιζώντος στα άλλα συνταξιοδοτικά συστήματα πλην του συστήματος των αυτοαπασχολούμενων. Τα κλάσματα αυτά είναι εκείνα που χρησιμοποιήθηκαν ή θα είχαν χρησιμοποιηθεί για την εφαρμογή του προαναφερθέντος άρθρου 10bis.

[...]»

17. Το άρθρο 52bis του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 προβλέπει τα εξής:

«Για την εφαρμογή του άρθρου 20, τρίτο και τέταρτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος αριθ. 50, το ποσό της σύνταξης επιζώντος του επιζώντος συζύγου, η οποία χορηγείται δυνάμει του βασιλικού διατάγματος αριθ. 50 ή του νόμου της 20ής Ιουλίου 1990 (ή του βασιλικού διατάγματος της 23ης Δεκεμβρίου 1996), μειώνεται κατά το ποσό της σύνταξης επιζώντος ή της επέχουσας τέτοια θέση παροχής η οποία χορηγείται στο πλαίσιο συστήματος άλλης χώρας ή στο πλαίσιο συστήματος που ισχύει για το προσωπικό οργανισμών δημοσίου διεθνούς δικαίου και από την οποία δεν χωρεί παραίτηση.»

18. Το άρθρο 7, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του *arrêté royal du 23 décembre 1996 portant exécution des articles 15, 16 et 17 de la loi du 26 juillet 1996 portant modernisation de la sécurité sociale et assurant la viabilité des régimes légaux des pensions* (βασιλικού διατάγματος της 23ης Δεκεμβρίου 1996, περί εφαρμογής των άρθρων 15, 16 και 17 του νόμου της 26ης Ιουλίου 1996 σχετικά με τον εκσυγχρονισμό της κοινωνικής ασφάλισης και τη διασφάλιση της βιωσιμότητας των εκ του νόμου συνταξιοδοτικών συστημάτων)⁸, ως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης, ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση που ο σύζυγος απεβίωσε πριν αρχίσει να του καταβάλλεται η σύνταξη γήρατος, η σύνταξη επιζώντος ισούται με το 80 % του ποσού της σύνταξης γήρατος η οποία θα του είχε χορηγηθεί με βάση το παρόν διάταγμα, υπολογιζόμενου με τον συντελεστή που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α).»

⁸ *Moniteur belge* της 17ης Ιανουαρίου 1997, σ. 904.

III. Η διαφορά της κύριας δίκης, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

19. Η σύζυγος του ΗΚ απεβίωσε στις 29 Νοεμβρίου 2016.

20. Την 1η Δεκεμβρίου 2016 ο ΗΚ λάμβανε, εξ ιδίου δικαιώματος, βελγική σύνταξη γήρατος ύψους 11 962,55 ευρώ ετησίως και ισπανική σύνταξη γήρατος ύψους 8 276,28 ευρώ ετησίως. Δεδομένου ότι η σύζυγος του ΗΚ είχε εργαστεί και καταβάλει εισφορές σε περισσότερα κράτη μέλη, συγκεκριμένα στο Βέλγιο, την Ισπανία και τη Φινλανδία, ο ΗΚ εισέπραττε επίσης, μετά τον θάνατο της συζύγου του, ισπανική σύνταξη επιζώντος ύψους 5 123,88 ευρώ ετησίως και φινλανδική σύνταξη επιζώντος ύψους 1 281,24 ευρώ ετησίως.

21. Όσον αφορά το Βέλγιο, η SFP ενημέρωσε τον ΗΚ, με το από 3 Ιανουαρίου 2017 έγγραφό της, ότι εξέταζε κατά πόσον αυτός είχε δικαίωμα για χορήγηση βελγικής σύνταξης επιζώντος. Στις 22 Δεκεμβρίου 2017 η SFP γνωστοποίησε στον ΗΚ ότι δεν δικαιούνταν τέτοια σύνταξη επιζώντος επειδή ήταν υπερβολικά υψηλό το ποσό των συντάξεων γήρατος τις οποίες εισέπραττε. Στις 26 Δεκεμβρίου 2017 ο ΗΚ υπέβαλε ενώπιον της SFP διοικητική ένσταση κατά της ως άνω απορριπτικής αποφάσεως. Στη συνέχεια, υπήρξε αλληλογραφία μεταξύ του ΗΚ και της SFP σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο είχαν ληφθεί υπόψη οι επιμέρους συνταξιοδοτικές παροχές που λάμβανε ο ΗΚ προκειμένου να κριθεί αν και σε ποιον βαθμό δικαιούνταν βελγική σύνταξη επιζώντος.

22. Με απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2019, η SFP ενημέρωσε τον ΗΚ ότι, κατόπιν επανεξέτασης της περίπτωσης του, κρίθηκε ότι δικαιούνταν, από 1ης Δεκεμβρίου 2016, βελγική σύνταξη επιζώντος ακαθάριστου ποσού 1 929,03 ευρώ ετησίως. Η SFP επισήμανε ότι τα δικαιώματα του ΗΚ για βελγική σύνταξη επιζώντος εξετάστηκαν αυτεπαγγέλτως επειδή η Δημοκρατία της Φινλανδίας εφάρμοζε εθνικούς κανόνες αντισώρευσης. Η SFP πρόσθεσε ότι, κατά τον καθορισμό του προαναφερθέντος ακαθάριστου ποσού, ελήφθη υπόψη το ανώτατο όριο σώρευσης, διότι ο ΗΚ λάμβανε επίσης βελγική σύνταξη γήρατος.

23. Στις 14 Απριλίου 2020 ο ΗΚ άσκησε ενώπιον του tribunal du travail francophone de Bruxelles (γαλλόφωνου δικαστηρίου εργατικών διαφορών Βρυξελλών), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, προσφυγή κατά της από 18 Σεπτεμβρίου 2019 αποφάσεως της SFP, υποστηρίζοντας ότι, σύμφωνα με το άρθρο 55 του κανονισμού 883/2004, δικαιούνταν βελγική σύνταξη επιζώντος ακαθάριστου ποσού 6 339,01 ευρώ ετησίως.

24. Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι, βάσει του άρθρου 20, πρώτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος αριθ. 50, το οποίο τέθηκε σε εφαρμογή με το άρθρο 52, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, η βελγική νομοθεσία επιτρέπει μεν τη συρροή σύνταξης γήρατος και σύνταξης επιζώντος, πλην όμως ταυτόχρονα την περιορίζει. Εξάλλου, από το άρθρο 20, τέταρτο εδάφιο, του βασιλικού διατάγματος αριθ. 50, σε συνδυασμό με το άρθρο 52bis του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, προκύπτει ότι δεν επιτρέπεται η συρροή βελγικής σύνταξης επιζώντος μισθωτού εργαζομένου και μίας ή περισσότερων συντάξεων επιζώντος χορηγούμενων δυνάμει αλλοδαπής νομοθεσίας. Ειδικότερα, κατά το ως άνω άρθρο 52bis, το ποσό της βελγικής σύνταξης επιζώντος μισθωτού εργαζομένου μειώνεται κατά το ποσό της σύνταξης ή των συντάξεων επιζώντος που χορηγούνται στο πλαίσιο αλλοδαπού συστήματος.

25. Ωστόσο, σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 54 του κανονισμού 883/2004, σε περίπτωση συρροής παροχών ίδιας φύσης χορηγούμενων από περισσότερα κράτη μέλη, οι κανόνες αντισώρευσης που προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία μπορούν να εφαρμοστούν μόνον σε ορισμένες παροχές οι οποίες απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΧ του κανονισμού. Πλην όμως, η σύνταξη επιζώντος μισθωτού εργαζομένου δεν αναγράφεται στον κατάλογο των παροχών που έχουν συμπεριληφθεί στο παράρτημα από το Βασίλειο του Βελγίου. Ως εκ τούτου, το άρθρο 52bis του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 δεν έχει εφαρμογή στην υπόθεση της κύριας δίκης. Συνεπώς, βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του βασιλικού αυτού διατάγματος, η SFP έλαβε υπόψη τη βελγική και την ισπανική σύνταξη γήρατος τις οποίες ο ΗΚ λαμβάνει εξ ιδίου δικαιώματος.

26. Κατά το αιτούν δικαστήριο, εν προκειμένω, η συρροή σύνταξης επιζώντος μισθωτού εργαζομένου και συντάξεων γήρατος, ήτοι της βελγικής σύνταξης και αλλοδαπών συντάξεων, πρέπει να θεωρηθεί ως συρροή παροχών διαφορετικής φύσης κατά την έννοια του άρθρου 55 του κανονισμού 883/2004, διότι οι παροχές που υπολογίζονται βάσει της επαγγελματικής σταδιοδρομίας δύο διαφορετικών προσώπων δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν ως παροχές ίδιας φύσης.

27. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι το άρθρο 52 του κανονισμού 883/2004 διακρίνει μεταξύ «αυτοτελούς παροχής» και «αναλογικής παροχής» και ότι ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να λάβει από τον αρμόδιο φορέα κάθε κράτους μέλους το υψηλότερο από τα ποσά που υπολογίζονται σύμφωνα με τα στοιχεία α' και β' της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου. Εν προκειμένω, η SFP υπολόγισε ότι, τόσο για τη βελγική σύνταξη γήρατος όσο και για τη βελγική σύνταξη επιζώντος, η αυτοτελής παροχή ήταν πιο συμφέρουσα για τον ΗΚ σε σχέση με την αναλογική παροχή. Επισημαίνει ακόμη ότι, βάσει της εξέτασης στην οποία προέβη το ίδιο, ο ΗΚ δεν δικαιούται σύνταξη επιζώντος στο πλαίσιο του υπολογισμού της αναλογικής παροχής κατά την έννοια του άρθρου 52, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού.

28. Πάντοτε κατά το αιτούν δικαστήριο, όσον αφορά τον υπολογισμό της αυτοτελούς παροχής, ο ΗΚ δικαιούται σύνταξη επιζώντος αποκλειστικώς και μόνον λόγω της εφαρμογής του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004. Ειδικότερα, ένας άλλος εργαζόμενος στον οποίο χορηγείται βελγική σύνταξη γήρατος μισθωτού εργαζομένου ισόποση με τη χορηγούμενη στον ΗΚ, δηλαδή σύνταξη ύψους 20 238,83 ευρώ, δεν θα λάμβανε σύνταξη επιζώντος στο Βέλγιο. Επομένως, κατά την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου, ο ΗΚ βρίσκεται σε πλεονεκτικότερη θέση λόγω της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης.

29. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, ως προς την επίμαχη βελγική σύνταξη επιζώντος, ο ΗΚ και η SFP καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα όσον αφορά τα ακόλουθα στοιχεία:

- η σύνταξη επιζώντος του ΗΚ ανέρχεται σε 7 638,46 ευρώ, ήτοι στο 80 % της σύνταξης γήρατος μισθωτού εργαζομένου της συζύγου του ΗΚ, η οποία υπολογίζεται με βάση τον συντελεστή που εφαρμόζεται για το νοικοκυριό στο σύνολό του·
- το ανώτατο όριο σώρευσης της σύνταξης αυτής ανέρχεται σε 16 458,42 ευρώ, ήτοι στο 110 % των 14 962,20 ευρώ⁹, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 52, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 σχετικά με την αυτοτελή παροχή·

⁹ Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι το ποσό αυτό, το οποίο αφορά την εναλλακτική πλήρη σύνταξη επιζώντος, προκύπτει από τον πολλαπλασιασμό του ποσού των 7 481,10 ευρώ (άθροισμα των ποσών των συντάξεων για τα έτη που αντιστοιχούν σε συνήθη και κύρια απασχόληση) επί 44/22 (αντεστραμμένο κλάσμα σταδιοδρομίας μόνο των ετών συνήθους και κύριας απασχόλησης).

- οι συντάξεις γήρατος οι οποίες πρέπει να ληφθούν υπόψη στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 52 του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, ήτοι η ετήσια βελγική σύνταξη γήρατος (11 962,55 ευρώ) και η ετήσια ισπανική σύνταξη γήρατος (8 276,28 ευρώ), ανέρχονται συνολικά σε 20 238,83 ευρώ.

30. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι οι ερμηνείες του ΗΚ και της SFP δίστανται ως προς τον υπολογισμό της υπέρβασης του ανώτατου ορίου σώρευσης. Σύμφωνα με την SFP, για να προσδιοριστεί το υπερβάλλον ποσό, πρέπει να προστεθούν το ποσό της σύνταξης επιζώντος (7 638,46 ευρώ) και το άθροισμα των συντάξεων γήρατος (20 238,83 ευρώ) και στη συνέχεια να αφαιρεθεί το ανώτατο όριο σώρευσης (16 458,42 ευρώ), οπότε προκύπτει το ποσό των 11 418,87 ευρώ. Η μειωμένη σύνταξη επιζώντος υπολογίζεται ως εξής: το ποσό της σύνταξης επιζώντος (7 638,46 ευρώ) μείον το υπερβάλλον ποσό του ανώτατου ορίου σώρευσης (11 418,87 ευρώ) διαιρούμενο διά δύο (διά του αριθμού των συντάξεων επιζώντος που υπόκεινται στους κανόνες αντισώρευσης, δηλαδή της βελγικής και της φινλανδικής σύνταξης επιζώντος, χωρίς να μειώνεται η ισπανική σύνταξη επιζώντος), ήτοι 5 709,43 ευρώ, με αποτέλεσμα η σύνταξη επιζώντος να ανέρχεται ετησίως σε 7 638,46 ευρώ μείον 5 709,43 ευρώ, τουτέστιν 1 929,03 ευρώ.

31. Ο ΗΚ χρησιμοποιεί διαφορετική μέθοδο κατά την οποία, για τον υπολογισμό της υπέρβασης του ανώτατου ορίου σώρευσης, πρέπει το ποσό της σύνταξης επιζώντος (7 638,46 ευρώ) να προστεθεί στο άθροισμα των συντάξεων γήρατος (20 238,83 ευρώ) διαιρούμενο διά του δύο, ήτοι 10 119,41 ευρώ, και να αφαιρεθεί το ανώτατο όριο σώρευσης (16 458,42 ευρώ), οπότε το αποτέλεσμα είναι 1 299,45 ευρώ. Η μειωμένη σύνταξη επιζώντος ανέρχεται επομένως σε 7 638,46 ευρώ μείον 1 299,45 ευρώ, ήτοι σε ετήσιο ποσό 6 399,01 ευρώ.

32. Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι, σύμφωνα με την SFP, οι αρμόδιοι φινλανδικοί φορείς προέβησαν στον ίδιο υπολογισμό με τον δικό της όσον αφορά τη φινλανδική σύνταξη επιζώντος, της οποίας το ποσό γνωστοποιήθηκε στον ΗΚ στις 10 Νοεμβρίου 2017. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι ο ΗΚ, από την πλευρά του, παραπέμπει στις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στον ιστότοπο του Caisse nationale d'assurance vieillesse (Εθνικού ταμείου ασφάλισης γήρατος, Γαλλία), γαλλικού οργανισμού κοινωνικής ασφάλισης, ο οποίος διαχειρίζεται τη βασική σύνταξη των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα, των αυτοαπασχολούμενων, των συμβασιούχων του Δημοσίου και των καλλιτεχνών και δημιουργών, και, ειδικότερα, στη circulaire n° 2010/54 du 21 mai 2010 (note technique n° 3: Pension de réversion) [εγκύκλιο αριθ. 2010/54 της 21ης Μαΐου 2010 (τεχνικό σημείωμα αριθ. 3: Σύνταξη επιζώντος)]¹⁰.

33. Το αιτούν δικαστήριο προσθέτει ότι ο κανόνας του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 δεν περιλαμβανόταν, αυτός καθεαυτός, στο άρθρο 46γ του κανονισμού 1408/71, το οποίο προστέθηκε με τον κανονισμό 1248/92, και ότι το ως άνω άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', φαίνεται να επιφέρει τροποποίηση, δεδομένου ότι δεν γίνεται πλέον λόγος για «ποσά τα οποία δεν θα πληρώνονταν σε περίπτωση αυστηρής εφαρμογής των ρητρών μείωσης, αναστολής ή κατάργησης, που προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερόμενων κρατών μελών».

¹⁰ Το έγγραφο αυτό διατίθεται (στη γαλλική γλώσσα) στην ακόλουθη διεύθυνση: https://www.legislation.cnav.fr/Pages/texte.aspx?Nom=circulaire_cnav_2010_54_21052010_note3.

34. Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal du travail francophone de Bruxelles (γαλλόφωνο δικαστήριο εργατικών διαφορών των Βρυξελλών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχει ο κανόνας του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού [883/2004], κατά τον οποίο οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν την ή τις παροχές ή τα άλλα εισοδήματα, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη, διά του αριθμού των παροχών οι οποίες υπόκεινται [στους κανόνες αντισώρευσης], την έννοια ότι πρέπει να διαιρούνται αυτά καθεαυτά τα εισοδήματα που έχουν ληφθεί υπόψη για την εφαρμογή του κανόνα περί συρροής παροχών διά του αριθμού των συντάξεων επιζώντος οι οποίες επηρεάζονται από τους κανόνες αντισώρευσης;
- 2) Έχει, αντιθέτως, ο κανόνας του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού [883/2004], κατά τον οποίο οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν την ή τις παροχές ή τα άλλα εισοδήματα, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη, διά του αριθμού των παροχών οι οποίες υπόκεινται [στους κανόνες αντισώρευσης], την έννοια ότι δεν πρέπει να διαιρούνται αυτά καθεαυτά τα εισοδήματα που έχουν ληφθεί υπόψη για την εφαρμογή του κανόνα περί συρροής παροχών, αλλά να διαιρείται το μέρος των εισοδημάτων που υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης, όπως το προβλεπόμενο, για παράδειγμα, στον επίμαχο εθνικό κανόνα, διά του αριθμού των συντάξεων επιζώντος οι οποίες επηρεάζονται από τους κανόνες αντισώρευσης;»

35. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν στο Δικαστήριο ο ΗΚ, η Βελγική και η Φινλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV. Ανάλυση

36. Με τα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί κατά πόσον το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που η λήψη παροχών διαφορετικής φύσης συνεπάγεται την εφαρμογή εθνικών κανόνων αντισώρευσης για τις αυτοτελείς παροχές, δεν επιτρέπει εθνική ρύθμιση κατά την οποία, για τον υπολογισμό του ποσού της σύνταξης επιζώντος, οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων διά του αριθμού των συντάξεων επιζώντος που υπόκεινται στους κανόνες αυτούς.

37. Εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι ο ΗΚ λαμβάνει βελγική και ισπανική σύνταξη γήρατος, καθώς και, μετά τον θάνατο της συζύγου του, ισπανική και φινλανδική σύνταξη επιζώντος.

38. Όσον αφορά τη χορήγηση βελγικής σύνταξης επιζώντος, το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το Βασίλειο του Βελγίου έχει θεσπίσει κανόνες αντισώρευσης. Κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι ρήτρες αντισώρευσης οι οποίες προβλέπονται από τη νομοθεσία ενός κράτους μέλους μπορούν να εφαρμοστούν, εφόσον δεν ορίζεται άλλως, εις βάρος των προσώπων που λαμβάνουν παροχή με την οποία επιβαρύνεται το κράτος μέλος αυτό, σε περίπτωση που τα ίδια πρόσωπα μπορούν να λάβουν και άλλες παροχές κοινωνικής ασφάλισης, ακόμη και πρόκειται για παροχές που χορηγούνται δυνάμει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους¹¹. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα όσα ορίζει το άρθρο 52, παράγραφος 2, του κανονισμού 883/2004, ο αρμόδιος

¹¹ Βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, Blanco Marqués (C-431/16, EU:C:2018:189, σκέψη 63 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

εθνικός φορέας εφαρμόζει, εφόσον είναι αναγκαίο, το σύνολο των κανόνων μείωσης, αναστολής ή κατάργησης που προβλέπονται από τη νομοθεσία την οποία εφαρμόζει, εντός των ορίων που θέτουν τα άρθρα 53 έως 55 του κανονισμού αυτού.

39. Όπως διαπιστώνει το αιτούν δικαστήριο, η βελγική νομοθεσία δεν επιτρέπει τη συρροή βελγικής σύνταξης επιζώντος μισθωτού εργαζομένου με μία ή περισσότερες συντάξεις επιζώντος χορηγούμενες δυνάμει αλλοδαπής νομοθεσίας¹². Ωστόσο, κατά το αιτούν δικαστήριο, βάσει του άρθρου 54 του κανονισμού 883/2004, το οποίο ρυθμίζει τη συρροή παροχών ίδιας φύσης, οι ως άνω εθνικοί κανόνες αντισώρευσης δεν έχουν εφαρμογή εν προκειμένω¹³. Υπό τις συνθήκες αυτές, η υπό κρίση υπόθεση αφορά τον τρόπο υπολογισμού του ποσού της βελγικής σύνταξης επιζώντος την οποία λαμβάνει ο ΗΚ.

40. Ως προς το ζήτημα αυτό, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, στο πλαίσιο της εφαρμογής των άρθρων 53 έως 55 του κανονισμού 883/2004, ο ΗΚ και η SFP προβαίνουν στην ίδια ανάλυση όσον αφορά το ποσό της βελγικής σύνταξης επιζώντος του ΗΚ, το ανώτατο όριο σώρευσης της σύνταξης αυτής και το σύνολο των συντάξεων γήρατος που πρέπει να ληφθούν υπόψη¹⁴. Αντιθέτως, οι ερμηνείες του ΗΚ και της SFP διαφοροποιούνται ως προς το επόμενο στάδιο υπολογισμού του ποσού της βελγικής σύνταξης επιζώντος, η οποία υπόκειται στους εθνικούς κανόνες αντισώρευσης. Σύμφωνα με την SFP, πρέπει να διαιρεθεί διά δύο (ήτοι, διά του αριθμού των οικείων συντάξεων επιζώντος) το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων, ενώ ο ΗΚ υποστηρίζει ότι πρέπει να διαιρεθεί διά δύο το άθροισμα των σχετικών συντάξεων γήρατος, με αποτέλεσμα να καθίσταται υψηλότερη η βελγική σύνταξη επιζώντος¹⁵. Όπως παρατηρούν ο ΗΚ και η Επιτροπή, η ερμηνεία την οποία προτείνει ο ΗΚ είναι ευνοϊκότερη όχι μόνον για τη δική του προσωπική περίπτωση, αλλά και, εν γένει, για όλους τους εργαζομένους που έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους στην ελεύθερη κυκλοφορία.

41. Η υπό κρίση υπόθεση εγείρει, επομένως, το ζήτημα της ερμηνείας του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004. Κατά τη διάταξη αυτή, την οποία το Δικαστήριο δεν έχει εξετάσει ποτέ μέχρι σήμερα¹⁶, «[ε]άν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσεως ή άλλων εισοδημάτων συνεπάγεται την εφαρμογή των κανόνων αντισώρευσης, οι οποίοι προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερομένων κρατών μελών [...] σε δύο ή περισσότερες αυτοτελείς παροχές, οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν την ή τις παροχές ή τα άλλα εισοδήματα, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη, διά του αριθμού των παροχών οι οποίες υπόκεινται στους εν λόγω κανόνες». Συνεπώς, η διάταξη αυτή προβλέπει ελαστικότερη εφαρμογή των εθνικών κανόνων αντισώρευσης¹⁷.

¹² Βλ. σημείο 25 των παρουσών προτάσεων.

¹³ Βλ. σημείο 26 των παρουσών προτάσεων.

¹⁴ Βλ. σημείο 29 των παρουσών προτάσεων.

¹⁵ Βλ. σημεία 30 και 31 των παρουσών προτάσεων.

¹⁶ Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, Blanco Marqués (C-431/16, EU:C:2018:189), το αιτούν δικαστήριο είχε αναφερθεί, με το πρώτο και το έκτο προδικαστικό ερώτημα, στο άρθρο 55 του κανονισμού 883/2004. Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε επί της ουσίας ως προς το άρθρο αυτό.

¹⁷ Όπως σημειώνει ένας σχολιαστής στην άποψη του οποίου παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, «[σ]κοπός της διατάξεως αυτής είναι να αμβλυνθούν οι αρνητικές για τον δικαιούχο συνέπειες της από κοινού εφαρμογής των κανόνων αντισώρευσης που προβλέπονται από τη νομοθεσία δύο ή περισσότερων κρατών μελών. Έτσι, εάν πρόκειται να μειωθούν συγχρόνως πλείονες αυτοτελείς παροχές λόγω της εφαρμογής τέτοιων κανόνων, το ποσό το οποίο αφορά η μείωση, η αναστολή ή η κατάργηση θα πρέπει να διαιρεθεί διά του αριθμού των παροχών που υπόκεινται σε μείωση, αναστολή ή κατάργηση». Βλ. Robert, F., «Le régime juridique des pensions de retraite après une carrière dans plusieurs États membres», *Journal de droit européen*, αριθ. 223, 2015, σ. 354 έως 360, ιδίως σ. 359.

42. Εν προκειμένω, η βελγική σύνταξη επιζώντος του ΗΚ υπόκειται στην εφαρμογή εθνικών κανόνων αντισώρευσης, πιο συγκεκριμένα του άρθρου 52 του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967.

43. Περαιτέρω, δεν αμφισβητείται ότι οι συντάξεις γήρατος του ΗΚ, αφενός, και η βελγική σύνταξη επιζώντος του ΗΚ, αφετέρου, πρέπει να χαρακτηριστούν ως «παροχές διαφορετικής φύσεως» κατά την έννοια του άρθρου 55 του κανονισμού 883/2004. Ειδικότερα, κατά το άρθρο 53, παράγραφος 1, του κανονισμού, συρροή «παροχών της ίδιας φύσης» θεωρείται η συρροή παροχών αναπηρίας, γήρατος και επιζώντος υπολογιζόμενων ή χορηγούμενων βάσει των περιόδων ασφάλισης ή/και κατοικίας τις οποίες έχει πραγματοποιήσει «ένα και το αυτό πρόσωπο». Ως εκ τούτου, οι παροχές που υπολογίζονται ή χορηγούνται βάσει των σταδιοδρομιών δύο διαφορετικών προσώπων, όπως εν προκειμένω του ΗΚ και της συζύγου του, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθούν ως «παροχές της ίδιας φύσης»¹⁸. Όμως, κατά το άρθρο 53, παράγραφος 2, συρροή παροχών οι οποίες δεν είναι «της ίδιας φύσης» θεωρείται ως συρροή «παροχών διαφορετικής φύσης».

44. Εξάλλου, η υπόθεση της κύριας δίκης αφορά «αυτοτελείς παροχές» κατά την έννοια του άρθρου 55 του κανονισμού 883/2004, στον βαθμό που, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 52 του κανονισμού αυτού, η SFP έκρινε ότι, τόσο για τη βελγική σύνταξη γήρατος όσο και για τη βελγική σύνταξη επιζώντος του ΗΚ, η «αυτοτελής παροχή» («*prestation indépendante*» ή «*prestation autonome*» στη γαλλική γλώσσα) ήταν ευνοϊκότερη γι' αυτόν σε σχέση με την αναλογική παροχή¹⁹. Επιπλέον, το άρθρο 52 του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967 προβλέπει την εφαρμογή κανόνων αντισώρευσης σε σχέση με δύο ή περισσότερες αυτοτελείς παροχές.

45. Συνεπώς, η υπό κρίση υπόθεση αφορά, πιο συγκεκριμένα, την έννοια της φράσης «*les montants de la prestation ou des prestations ou des autres revenus tels qu'ils ont été pris en compte*»²⁰ κατά το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004. Αντίστοιχη είναι η διατύπωση σε διάφορες γλωσσικές αποδόσεις της διατάξεως αυτής, όπως παραδείγματος χάριν στην ισπανική («*las cuantías de la prestación o prestaciones u otros ingresos, tal y como hayan sido computados*»), τη γερμανική («*die Beträge der Leistung oder Leistungen oder sonstigen Einkünfte, die berücksichtigt worden sind*»), την ελληνική («*την ή τις παροχές ή τα άλλα εισοδήματα, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη*»), την αγγλική («*the amounts of the benefit or advantages or other income, as they have been taken into account*»), την ιταλική («*gli importi della o delle prestazioni o di altri redditi, di cui si è tenuto conto*»), την πολωνική («*kwoty świadczenia lub świadczeń lub innych dochodów, które zostały uwzględnione*») και τη σουηδική γλώσσα («*förmånen eller förmånerna eller den andra inkomsten så som de har beaktatset*») (η υπογράμμιση δική μου).

46. Κατά πάγια νομολογία, για την ερμηνεία διατάξεως του δικαίου της Ένωσης πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όχι μόνον το γράμμα της, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται, καθώς και οι στόχοι και ο σκοπός που επιδιώκονται με την πράξη της οποίας αποτελεί μέρος. Το ιστορικό της θέσπισης μιας διατάξεως του δικαίου της Ένωσης μπορεί επίσης να προσφέρει χρήσιμα στοιχεία για την ερμηνεία της²¹.

¹⁸ Πρβλ. απόφαση της 7ης Μαρτίου 2013, van den Booren (C-127/11, EU:C:2013:140, σκέψεις 32 και 33).

¹⁹ Βλ. σημείο 28 των παρουσών προτάσεων.

²⁰ Η υπογράμμιση δική μου.

²¹ Απόφαση της 16ης Μαρτίου 2023, Towercast (C-449/21, EU:C:2023:207, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

47. Κατά πρώτον, όσον αφορά το γράμμα του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004, στη διάταξη αυτή γίνεται λόγος για εφαρμογή των κανόνων αντισώρευσης οι οποίοι προβλέπονται από τη «νομοθεσία των ενδιαφερομένων κρατών μελών» και για «αρμόδιους φορείς». Ειδικότερα, η εν λόγω διάταξη, μέσω της φράσης «όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη», αφήνει στα κράτη μέλη την εξουσία να ορίσουν με ποιον τρόπο θα «ληφθούν υπόψη» τα ποσά της παροχής ή των παροχών ή των άλλων εισοδημάτων που πρέπει να διαιρεθούν. Άλλως ειπείν, κατ' εμέ, η ίδια διάταξη παραχωρεί στα κράτη μέλη περιθώριο εκτιμήσεως για τον καθορισμό του κρίσιμου ύψους των σχετικών εισοδημάτων στο πλαίσιο της εφαρμογής των εθνικών κανόνων αντισώρευσης.

48. Ο ΗΚ ισχυρίζεται επ' αυτού ότι η δευτερεύουσα πρόταση «όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη» προσδιορίζει τη φράση της κύριας πρότασης «την ή τις παροχές ή τα άλλα εισοδήματα» που έχουν καθοριστεί κατ' εφαρμογήν των εθνικών κανόνων αντισώρευσης και ότι, εν προκειμένω, η λήψη υπόψη των ποσών από τους βελγικούς αρμόδιους φορείς αντιστοιχεί στην επιλογή μίας ή περισσότερων συντάξεων γήρατος. Εξάλλου, κατά την άποψή του, το γεγονός ότι το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 δεν αναφέρει ρητώς ότι λαμβάνεται υπόψη το ποσό το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων σημαίνει ότι το ποσό αυτό δεν είναι κρίσιμο και ότι, επιπλέον, σε αντίθεση με την προαναφερθείσα διάταξη, η παράγραφος 1, στοιχείο β', του ίδιου άρθρου μνημονεύει «όλα τα στοιχεία τα οποία προβλέπονται για την εφαρμογή των κανόνων αντισώρευσης»²².

49. Κατά τη γνώμη μου, τα επιχειρήματα αυτά δεν είναι πειστικά. Κατ' αρχάς εκτιμώ, με βάση το γράμμα του εν λόγω άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', ότι τα ποσά στα οποία αναφέρεται η διάταξη μπορούν να ληφθούν υπόψη όχι μόνον κατά το στάδιο της επιλογής των οικείων συντάξεων, αλλά και κατά το στάδιο του καθορισμού του τρόπου υπολογισμού των κρίσιμων ποσών για τη διαίρεση που πρέπει να γίνει. Εν συνεχεία παρατηρώ ότι η διάταξη αυτή δεν ορίζει ρητώς ούτε ότι πρέπει να διαιρεθεί το συνολικό ποσό των οικείων παροχών. Αν γινόταν δεκτό ότι η φράση «παροχές, όπως αυτές έχουν ληφθεί υπόψη» υποδηλώνει κατ' ανάγκην το συνολικό ποσό των οικείων παροχών, το αποτέλεσμα θα ήταν να καταστεί η φράση αυτή άνευ νοήματος ή λόγου ύπαρξης και να καταργηθεί το περιθώριο εκτιμήσεως το οποίο ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να παραχωρήσει στα κράτη μέλη.

50. Συνεπώς, κατ' εμέ, από το γράμμα του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 συνάγεται ότι τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, κατ' εφαρμογήν των εθνικών κανόνων αντισώρευσης, να διαιρέσουν το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων. Τα κράτη μέλη μπορούν επίσης, κατά τη διακριτική τους ευχέρεια, να αποφασίσουν αντ' αυτού ότι η διαίρεση η οποία πρέπει να γίνει αφορά το συνολικό ποσό των οικείων παροχών.

51. Η ως άνω ερμηνεία επιβεβαιώνεται, κατά δεύτερον, από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004.

52. Πράγματι, σύμφωνα με την αιτιολογική σκέψη 29 του κανονισμού, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι και οι επιζώντες τους πρέπει να προστατεύονται από την «υπερβολικά αυστηρή εφαρμογή» των εθνικών κανόνων που διέπουν τη μείωση, την αναστολή ή την κατάργηση. Κατά

²² Κατά το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 883/2004, «[ε]άν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσεως ή άλλων εισοδημάτων συνεπάγεται την εφαρμογή των κανόνων αντισώρευσης, οι οποίοι προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερομένων κρατών μελών [...] σε μία ή περισσότερες αναλογικές παροχές, οι αρμόδιοι φορείς λαμβάνουν υπόψη την ή τις παροχές ή άλλα εισοδήματα, καθώς και όλα τα στοιχεία που προβλέπονται για την εφαρμογή των κανόνων αντισώρευσης, σε συνάρτηση με το λόγο μεταξύ των περιόδων ασφάλισης ή/και κατοικίας, οι οποίες έχουν ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό που αναφέρεται στο άρθρο 52 παράγραφος 1 στοιχείο β) σημείο ii».

συνέπεια, ο κανονισμός δεν αποσκοπεί στην κατάργηση των εθνικών κανόνων αντισώρευσης αλλά απλώς στον περιορισμό των αποτελεσμάτων τους, όταν η εφαρμογή τους είναι ιδιαίτερως δυσμενής για τους εργαζομένους που έχουν ασκήσει το δικαίωμά τους στην ελεύθερη κυκλοφορία. Όμως, κατά τη γνώμη μου, δεν προκύπτει ότι, όταν ένα κράτος μέλος λαμβάνει υπόψη το ποσό το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων, το αποτέλεσμα είναι ιδιαίτερως δυσμενές για τους ενδιαφερόμενους εργαζομένους²³.

53. Επιπλέον, στην αιτιολογική σκέψη 4 του ίδιου κανονισμού αναφέρεται ότι πρέπει να γίνονται σεβαστά τα *ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλισης* και να εκπονηθεί απλώς ένα σύστημα συντονισμού. Από τις αιτιολογικές σκέψεις 30 και 31 του κανονισμού 883/2004 καθίσταται επίσης σαφές ότι εναπόκειται στον εθνικό νομοθέτη να θεσπίσει κανόνες που να περιορίζουν τη συρροή δύο ή περισσότερων συντάξεων στις οποίες έχει θεμελιωθεί δικαίωμα σε διαφορετικά κράτη μέλη, ενώ ο νομοθέτης της Ένωσης οφείλει απλώς να καθορίσει τα όρια εντός των οποίων μπορούν να εφαρμόζονται οι κανόνες αυτοί.

54. Υπό το πρίσμα των ανωτέρω αιτιολογικών σκέψεων, συντάσσομαι με τη θέση της Φινλανδικής Κυβερνήσεως ότι το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού δεν προβαίνει σε εναρμόνιση προβλέποντας συγκεκριμένη μέθοδο υπολογισμού των συντάξεων επιζώντος ή του ύψους των συντάξεων αυτών. Εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να ορίσουν τη μέθοδο αυτή στο πλαίσιο της εφαρμογής της ως άνω διατάξεως. Ένα κράτος μέλος είναι, επομένως, ελεύθερο να επιλέξει να διαιρέσει το ποσό το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων. Με άλλα λόγια, από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η εν λόγω διάταξη δεν συνάγεται ότι τα κράτη μέλη πρέπει κατ' ανάγκην να υιοθετήσουν την ευνοϊκότερη για τον ενδιαφερόμενο ερμηνεία όσον αφορά το ποσό που πρέπει να διαιρευθεί.

55. Γενικότερα, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, η Συνθήκη ΛΕΕ δεν εγγυάται στον εργαζόμενο ότι η επέκταση των δραστηριοτήτων του σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη ή η μεταφορά τους σε άλλο κράτος μέλος θα είναι άνευ επιπτώσεων τον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. Λαμβανομένων υπόψη των διαφορών που υφίστανται μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα αυτόν, τέτοιου είδους επέκταση ή μεταφορά μπορεί, ανάλογα με την περίπτωση, να είναι κατά το μάλλον ή ήττον ευνοϊκή ή δυσμενής για τον εργαζόμενο από απόψεως κοινωνικής προστασίας. Εξ αυτού απορρέει ότι μια τέτοια νομοθεσία, ακόμη και στην περίπτωση που η εφαρμογή της αποδεικνύεται λιγότερο ευνοϊκή, δεν αντιβαίνει στα άρθρα 45 και 48 ΣΛΕΕ, εφόσον δεν περιάγει τον ενδιαφερόμενο εργαζόμενο σε δυσμενή θέση συγκριτικά με τους εργαζομένους που ασκούν το σύνολο των δραστηριοτήτων τους στο κράτος μέλος όπου εφαρμόζεται η νομοθεσία αυτή ή με τους εργαζομένους που υπάγονταν προηγουμένως στη νομοθεσία αυτή και εφόσον δεν καταλήγει απλώς και μόνον στην καταβολή εισφορών κοινωνικής ασφάλισης χωρίς αντίκρισμα²⁴.

56. Εν προκειμένω, όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο ΗΚ δικαιούται βελγική σύνταξη επιζώντος αποκλειστικώς λόγω της εφαρμογής του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004²⁵. Υπό τις συνθήκες αυτές, το

²³ Παραδείγματος χάριν, ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 883/2004, ο ενδιαφερόμενος δεν στερείται την ιδιότητα συνταξιούχου για τους σκοπούς των άλλων σχετικών διατάξεων του κανονισμού.

²⁴ Βλ. απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 2021, Finanzamt Österreich (Οικογενειακά επιδόματα των εργαζομένων σε αναπτυξιακά προγράμματα) (C-372/20, EU:C:2021:962, σκέψη 80 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁵ Βλ. σημείο 28 των παρούσων προτάσεων.

δίκαιο της Ένωσης ευνοεί, σε κάθε περίπτωση, τον διακινούμενο εργαζόμενο, ακόμη και όταν η διάταξη αυτή εφαρμόζεται διαιρώντας το ποσό το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων²⁶.

57. Κατά τρίτον, η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία ένα κράτος μέλος μπορεί να επιλέξει να διαιρεί το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων επιβεβαιώνεται και από τους σκοπούς που επιδιώκει ο κανονισμός 883/2004. Ειδικότερα, κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, σκοπός του κανονισμού αυτού είναι, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις του 1 και 45, καθώς και από το άρθρο 42 ΕΚ, νυν άρθρο 48 ΣΛΕΕ, να διασφαλίσει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σεβόμενος ταυτόχρονα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εθνικών νομοθεσιών κοινωνικής ασφάλισης, και να συντονίσει τα εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών, προκειμένου να συμβάλει στην κατοχύρωση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και, συνακόλουθα, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των συνθηκών εργασίας των προσώπων που μετακινούνται εντός της Ένωσης²⁷.

58. Πάντοτε δε κατά τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο κανονισμός 883/2004 δεν θεσπίζει κοινό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, αλλά διατηρεί σε ισχύ διαφορετικά εθνικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Τα κράτη μέλη διατηρούν την αρμοδιότητα οργάνωσης των συστημάτων τους κοινωνικής ασφάλισης και, ελλείψει εναρμόνισης σε επίπεδο Ένωσης, εναπόκειται σε κάθε κράτος μέλος να καθορίσει στη νομοθεσία του, μεταξύ άλλων, τις προϋποθέσεις για τη χορήγηση κοινωνικών παροχών, τηρώντας το δίκαιο της Ένωσης²⁸. Επιπλέον, δεν υφίσταται κοινό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, γεγονός που συνεπάγεται ότι πρέπει να διαφυλαχθεί η οικονομική ακεραιότητα των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των κρατών μελών, χωρίς να περιάγονται σε δυσμενή θέση οι εργαζόμενοι που ασκούν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας²⁹. Σκοπός των κανόνων αντισώρευσης είναι, επομένως, η αποφυγή των αδικαιολόγητων σωρεύσεων κοινωνικών παροχών³⁰.

59. Ως εκ τούτου, από τους σκοπούς του κανονισμού 883/2004 προκύπτει ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια για τον καθορισμό του τρόπου με τον οποίο θα λαμβάνουν υπόψη τα ποσά της παροχής ή των παροχών ή των άλλων εισοδημάτων στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού, μεταξύ άλλων, προκειμένου να διαφυλάξουν την οικονομική ακεραιότητα των συστημάτων τους κοινωνικής ασφάλισης. Στο πλαίσιο αυτό, τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα για τη μακροπρόθεσμη διασφάλιση της ισορροπίας των συστημάτων τους, ώστε να εξακολουθούν να παρέχουν προστασία στο σύνολο των ασφαλισμένων.

²⁶ Το Δικαστήριο έχει κρίνει επ' αυτού, αφενός, ότι η νομοθεσία της Ένωσης, ακόμη και αν η εφαρμογή της έχει ως αποτέλεσμα να ευνοείται ο διακινούμενος έναντι του μη διακινούμενου εργαζόμενου, δεν πρέπει να θεωρείται ότι εισάγει διακρίσεις, δεδομένου ότι η κατάσταση των διακινουμένων εργαζομένων δεν είναι συγκρίσιμη με εκείνη των εργαζομένων που ουδέποτε εγκατέλειψαν τη χώρα τους, και, αφετέρου, ότι οι τυχόν αποκλίσεις προς όφελος των διακινούμενων εργαζομένων είναι απόρροια όχι της ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου αλλά της έλλειψης κοινού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και της μη εναρμόνισης των υφισταμένων εθνικών συστημάτων, τις οποίες δεν μπορεί να θεραπεύσει ο απλός συντονισμός που ισχύει επί του παρόντος (βλ. απόφαση της 22ας Απριλίου 1993, *Levantino*, C-65/92, EU:C:1993:149, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁷ Απόφαση της 3ης Ιουνίου 2021, *TEAM POWER EUROPE* (C-784/19, EU:C:2021:427, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁸ Πρβλ. απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2022, *Rechtsanwaltskammer Wien* (C-58/21, EU:C:2022:691, σκέψη 61 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

²⁹ Πρβλ. απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2021, *Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Warszawie* (C-866/19, EU:C:2021:865, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³⁰ Πρβλ. απόφαση της 8ης Μαΐου 2014, *Wiering* (C-347/12, EU:C:2014:300, σκέψη 55 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

60. Εν προκειμένω, η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, βάσει της ισχύουσας εθνικής ρύθμισης για τις συντάξεις των εργαζομένων, ήτοι του άρθρου 52, παράγραφος 1, του βασιλικού διατάγματος της 21ης Δεκεμβρίου 1967, σε περίπτωση συρροής συντάξεων γήρατος και συντάξεων επιζώντος, οι κανόνες αντισώρευσης εφαρμόζονται μόνον στο παράγωγο δικαίωμα (τη σύνταξη επιζώντος) και όχι στο προσωποπαγές δικαίωμα (τη σύνταξη γήρατος), χαρακτηριστικό το οποίο εξηγεί τη μέθοδο που ακολουθείται για τον υπολογισμό του ύψους της σύνταξης επιζώντος. Κατ' εμέ, μια τέτοια προσέγγιση εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών και δεν εναπόκειται ούτε στον νομοθέτη της Ένωσης ούτε στο Δικαστήριο να επιβάλει έναν συγκεκριμένο και εφαρμοστέο σε όλα τα κράτη μέλη τρόπο υπολογισμού των ποσών που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

61. Κατά τέταρτον, η ερμηνεία αυτή τεκμηριώνεται επίσης από το ιστορικό της θέσπισης του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004. Όπως έχει διαπιστώσει το Δικαστήριο, με τον κανονισμό αυτόν εκσυγχρονίστηκαν και απλοποιήθηκαν οι κανόνες που περιείχονταν στον κανονισμό 1408/71, ενώ παράλληλα διατηρήθηκε *ίδιος ο σκοπός* του³¹. Εν προκειμένω, το άρθρο 46γ του κανονισμού 1408/71, το οποίο προηγήθηκε του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004, προέβλεπε ότι, εάν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσης ή άλλων εισοδημάτων συνεπάγεται ταυτοχρόνως μείωση, αναστολή ή κατάργηση δύο ή περισσότερων παροχών, τα ποσά που δεν θα πληρώνονταν σε περίπτωση αυστηρής εφαρμογής των ρητρών μείωσης, αναστολής ή κατάργησης *οι οποίες προβλέπονται από τη νομοθεσία των ενδιαφερόμενων κρατών μελών* διαιρούνται διά του αριθμού των παροχών που υπόκεινται σε μείωση, αναστολή ή κατάργηση³². Κατά συνέπεια, μολονότι ο νομοθέτης της Ένωσης επέλεξε για το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', διαφορετική διατύπωση σε σχέση με την προταθείσα από την Επιτροπή³³, το άρθρο 46γ του κανονισμού 1408/71, στηριζόμενο στην ίδια αρχή, αναφέρεται επίσης σε ποσά που καθορίζονται όχι από τον νομοθέτη της Ένωσης αλλά από τα κράτη μέλη³⁴.

62. Τέλος, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά την SFP, οι αρμόδιοι φινλανδικοί φορείς ενήργησαν όπως ακριβώς και εκείνη όσον αφορά τον τρόπο υπολογισμού της φινλανδικής σύνταξης επιζώντος του ΗΚ³⁵. Ο ΗΚ, από την πλευρά του, παραπέμπει σε εγκύκλιο του γαλλικού Caisse nationale d'assurance vieillesse (Εθνικού ταμείου ασφάλισης γήρατος), το οποίο

³¹ Βλ. απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2021, Raad van bestuur van het Uitvoeringsinstituut werknemersverzekeringen (Uwv) (C-285/20, EU:C:2021:785, σκέψη 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³² Όπως υπογράμμισε ένας σχολιαστής στην άποψη του οποίου παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, όσον αφορά τις συντάξεις γήρατος και επιζώντος, η μόνη ουσιαστική αλλαγή μεταξύ των κανονισμών 1408/71 και 883/2004 έγκειται σε έναν από τους κανόνες που περιορίζουν το πεδίο εφαρμογής των εθνικών κανόνων αντισώρευσης, πιο συγκεκριμένα στον κανόνα ότι δεν διαιρείται πλέον το μη καταβαλλόμενο ποσό της παροχής, αλλά οι παροχές ή τα εισοδήματα που λαμβάνονται υπόψη για την εφαρμογή του κανόνα αντισώρευσης. Βλ. Morsa, M., «La coordination des systèmes de sécurité sociale: règlements (CE) 883/2004 et 987/2009 versus règlements no 1408/71 et 574/72: ce qui a changé au 1er mai 2010», *Journal des tribunaux du travail*, αριθ. 1096, 2011, σ. 181 έως 192, ιδίως σ. 191.

³³ Βλ. πρόταση κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, και του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 [COM(98) 547 τελικό] (ΕΕ 1998, C 325, σ. 12). Στις γραπτές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή τονίζει ότι, στην πρόταση κανονισμού την οποία είχε καταρτίσει η ίδια, το άρθρο 37 είχε ανάλογη διατύπωση με εκείνη του άρθρου 46γ του κανονισμού 1408/71 και ότι η διατύπωση του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 συνιστά απόρροια των διαπραγματεύσεων κατά τη νομοθετική διαδικασία.

³⁴ Επισημαίνω ότι ορισμένοι συγγραφείς ακολουθούν, κατ' ουσίαν, μια άλλη ερμηνεία κατά την οποία, στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004, διαιρούνται πλέον τα ποσά των συντάξεων που πρέπει να αθροιστούν και όχι τα μειωμένα ποσά. Βλ., μεταξύ άλλων, Verschueren, H., «Regulation 883/2004 and Invalidity and Old-Age Pensions», *European Journal of Social Security*, τόμος 11, 2009, αριθ. 1 και 2, σ. 143 έως 162, ιδίως σ. 159· Schuler, R., σε Fuchs, M., και Cornelissen, R., *EU Social Security Law, A Commentary on EU Regulations 883/2004 and 987/2009*, Beck, C.H. – Hart Publishing – Nomos, 2015, σ. 359 έως 362, ιδίως σ. 361, καθώς και Lhernould, J.-P., «Protection sociale et droit de l'Union européenne – Prestations servies dans le cadre des règlements de coordination (CE) n° 883/2004 et (CE) n° 987/2009», *JurisClasseur Europe*, τεύχος 618, 2023, σημείο 53.

³⁵ Στις γραπτές παρατηρήσεις του, ο ΗΚ αμφισβητεί τον ισχυρισμό αυτό της SFP υπογραμμίζοντας ότι οι φινλανδικές αρχές δεν εφαρμόσαν το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 όταν του χορήγησαν σύνταξη επιζώντος.

φέρεται να ακολουθεί την ίδια ερμηνεία με την προτεινόμενη από τον ίδιο³⁶. Ωστόσο, δεν διακρίνω κάποια αντίφαση σε αυτήν τη διαφορά προσέγγισης. Πράγματι, όπως επισήμανα ανωτέρω, τα κράτη μέλη έχουν το δικαίωμα να καθορίζουν τον τρόπο υπολογισμού του ποσού της σύνταξης επιζώντος, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούν το δίκαιο της Ένωσης. Εν προκειμένω, το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 επιτρέπει τη διαίρεση είτε του συνολικού ποσού των οικείων παροχών είτε του ποσού των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων. Συνεπώς, οι αρμόδιοι φορείς των διαφόρων κρατών μελών μπορούν κάλλιστα να μη χρησιμοποιούν τον ίδιο τρόπο υπολογισμού.

63. Λαμβανομένων υπόψη των όσων εξέθεσα στις παρούσες προτάσεις, εκτιμώ ότι το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 883/2004 έχει την έννοια ότι, εάν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσης συνεπάγεται την εφαρμογή εθνικών κανόνων αντισώρευσης ως προς αυτοτελείς παροχές, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση που ορίζει ότι, κατά τον υπολογισμό του ποσού της σύνταξης επιζώντος, οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων διά του αριθμού των συντάξεων επιζώντος που υπόκεινται στους κανόνες αυτούς.

V. Πρόταση

64. Βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το tribunal du travail francophone de Bruxelles (γαλλόφωνο δικαστήριο εργατικών διαφορών Βρυξελλών, Βέλγιο) ως εξής:

Το άρθρο 55, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για το συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας,

έχει την έννοια ότι:

εάν η λήψη παροχών διαφορετικής φύσης συνεπάγεται την εφαρμογή εθνικών κανόνων αντισώρευσης ως προς αυτοτελείς παροχές, η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει εθνική ρύθμιση που ορίζει ότι, κατά τον υπολογισμό του ποσού της σύνταξης επιζώντος, οι αρμόδιοι φορείς διαιρούν το ποσό των εισοδημάτων το οποίο υπερβαίνει ένα ανώτατο όριο σώρευσης των διαφόρων επιμέρους συντάξεων διά του αριθμού των συντάξεων επιζώντος που υπόκεινται στους κανόνες αυτούς.

³⁶ Βλ. σημείο 32 των παρουσών προτάσεων.